

NAGİHAN ÇETİN (Türkiye)*

KÜL TİĞİN ABİDESİNİN GÜNEY YÜZÜNÜN RETORİK ÜÇGENİNE DAYALI BİR OKUMASI

Özet

Bu çalışmanın konusu, Türk kültür tarihinde birçok açıdan önem taşıyan Orhun Abideleri'nden Kül Tigin Abidesi'nin güney yüzünün Aristo'nun retorik üçgenine göre incelenip değerlendirilmesidir.

Çalışmanın giriş bölümünde ikna, devamındaki iki bölümde ise Aristo'nun üçlemesi ve incelenen abide hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde bu üçlemeden hareketle metne sorular sorularak metin icracı, icra ortamı, icra zamanı, hitap ettiği kişiler, bu kişilerin içerisinde bulunduğu durum ve anlatıcının bilgisi açılarından değerlendirilmiştir. Söz konusu metinde anlatıcının kendi yeterliliklerinin farkında olduğu, geçmişi bilip geçmişten örnekler sunarak şimdi ve gelecek için öneri ve uyarılarda bulunduğu; dinleyicinin mantığıyla birlikte duygularına da hitap ederek onu ikna etmeye çalıştığı görülmüştür.

Yapılan inceleme metnin hitabet sanatının ideal bir örneği olarak yorumlanmasını sağlamıştır. Buradan hareketle bu metnin Türk dili, Türk halkbilimi, Türk tarihi alanlarının yanında hitabet, halkla ilişkiler, iletişim, diplomasi dili gibi birçok farklı alanda da örnek bir metin olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Orhun Abideleri, retorik üçgen, ikna, iletişim, dil.*

Giriş

İnsanın toplumsal bir varlık olduğu kabulünde ve bu konumu yakalamasında eylemlerinin sorumluluğunu alabilecek yeterliliğe sahip olmasıyla birlikte en etkin unsurların başında yazı, konuşma ve beden dili ile iletişim kurabilmesi gelmektedir. Bilgi alışverişinde bulunmak, duygu ve düşüncelerini ifade etmek, karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlamak, yardım etmek, yardım istemek, öğrenmek, öğretmek, uyarıda bulunmak, korkutmak, mutlu etmek gibi birçok amaçla iletişim kuran insan, bu süreçte çoğu zaman iknayı etkin bir şekilde kullanma mecburiyetinde kalmaktadır. En genel haliyle bir konuda birinin inanmasını sağlama, inandırma, kandırma (URL-1) olarak tanımlanabilen ikna, eski Yunan filozoflarının önemle üzerinde durduğu bir konudur. Aristo, iknayı "Konu ne olursa olsun, karşısındakini ikna edebilmek için tüm ikna edici araç ve söylemlerin kullanılması, şeklinde tanımlarken Platon için ikna, dinleyicilerin ruhunu ele geçirecek bir sanattır (Zafer, 2017: 2).

* Antalya AKEV Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktor Öğretim Üyesi.
E-mail:nagihan.cetin@akev.edu.tr

İkna, bireyin kendisiyle kurduğu öz iletişimle birlikte bireylerarası iletişimin yanında birey-kitle iletişimde bireyin, kendisini/karşısındakini/karşısındakileri kendisinin istediği fikri, davranışı ya da duyguyu gerçekleştirmesi için yönlendirme aracıdır. İstendik durumun gerçekleşmesi ikna sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanmasıyla mümkündür. İkna edecek kişi, ikna edilecek kişi ve ikna konusu sürecin başat unsurlarıdır ve ikna edecek kişi için bu unsurların başarılı bir şekilde kullanılmasında Aristo'nun retorik üçgeni adıyla bilinen “ethos, pathos ve logos” olarak isimlendirildiği kavramsallaştırma ön plana çıkmaktadır.

Ethos, Pathos ve Logos

İkna yoluyla iletişimde sürecin başarısı, karşı tarafın hazır bulunurluğunun da önemli olmasıyla birlikte ikna çabasında olan tarafın yetkinliğine, karşısındakinin duygu ve düşüncelerine hitap edebilmesine ve bahsedilen konuyla ilgili bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Aristo bu durumu ethos, pathos ve logos kavramları ile açıklamaktadır.

Yunancada karakter anlamına gelen ethos (URL-2) konuşmacının, ikna edecek kişinin sahip olduğu nitelikleri anlatmaktadır. Bunlar konuşmacının kendine güveni, özbakımı, giyimi kuşamaı, konuşma yaptığı andaki ruh hali, konuşmaya istekli olup olmaması, jest ve mimikleri, ses tonudur. “Kişisel özellikler arasında yer alan ben imgesi, erdem, kişilik, yaşam tercihi ve amaç gibi unsurların varlığı bu ifadeleri desteklemektedir. Ethos'un içeriğinde yer alan bu nitelikler ikna edebilmenin ilk ayağını oluşturmaktadır” (Zafer, 2017: 6).

Bu niteliklere sahip ve niteliklerini etkin bir şekilde kullanan konuşmacı ikna sürecinde başarılı olabilmenin önemli bir adımını sağlamış olur. Konuşmaya başladığında kendine güvenerek, sesini ve bedenini etkin ve doğru bir şekilde kullanan konuşmacının süreç sonunda başarıya ulaşması, dinleyiciyi/dinleyicileri istediği hususta ikna edebilmesi; konuşmaya çekingen bir tavırla başlayan, sesini ve bedenini istendik şekilde kullanamayan bir konuşmacıya göre çok daha mümkündür.

Pathos, konuşmacının karşısındakinin/karşısındakilerin ruh halini anlayarak, onların duygularına hitap ederek konuşabilme yetisidir. İnsan bilgi ve fikirlerinin yanı sıra duyguları ile de var olan bir varlıktır ve duyguları insanın ikna edilebilmesinde belirleyici unsurların başında gelmektedir. “Konuşmacı, insan ruhunu analiz edebilmelidir. İknacının, dinleyicilerin hislerini göz ardı etmemesi ve buna uygun faaliyet içinde olması gerekir... Pathos çalışması dolayısıyla duygu psikolojisidir ve doğruya hareket etme ve keşfetmeye bağlı ahlaki bir endişeyi içerir” (URL-3).

Pathosta konuşmacının ikna etme girişiminde bulunduğu kişinin ruh halini bilmesi, bir diğer tabirle onu nereden yakalayarak ikna edebileceğinin farkına varması ve buna uygun bir yaklaşımla konuşmasını gerçekleştirmesi, bilginin yanında duygu aktarımını da sağlaması gerekmektedir. “Pathos yalnızca farklı duyguların “nasıl” harekete geçirileceği ile ilgili değildir. Aynı zamanda tartışılan konuyla ilgili dinleyicinin duygusal durumunu ayarlamak amacıyla duygunun detaylı bir psikolojisini de ortaya koymaktır” (Zafer, 2017: 10).

Logos akla mantığa hitap etme, konuşmacının karşısındakini/ karşısındakileri, onun/onların aklına, mantığına hitap ederek ikna etmeye çalışmasıdır. Bir insanı duygularına hitap ederek ya da ondaki farklı duyguları harekete geçirerek ikna etmenin yanında onun söz konusu ikna edilecek unsur her ne ise onu zihnen de kabul etmesini sağlamak gerekir. Bu da konuşmacının amacına uygun olarak, konuştuğu konuda karşı tarafı ikna edebilecek bilgiye sahip olması ile mümkündür. Türkçede “neden, niçin, hangi sebeple” sorularının yanıtı olabilecek, “çünkü” bağlacı ile ifade edilmeye başlanılan bilgiler, muhatabın zihin dünyasına hitap eder ve ikna sürecinin başarıya ulaşmasına destek verir.

Bir ikna çalışması, bu üçlemenin bilinçli olarak kullanımına dayanmıyorsa bile bu durum, söz konusu çalışmanın bu üçlemeye göre incelenmesine engel değildir. Bu bağlamda Orhun Abidelerinden Kül Tigin Abidesinin güney yüzü çalışma kapsamında değerlendirilecek; çalışmada öncelikle incelenecek metnin türü ve olduğu kültür ortamına ilişkin bilgi verilecektir.

Kül Tigin Abidesi

Orhun Abideleri, II. Göktürkler adıyla bilinen Türk devletinde Bilge Kağan devrine ait eserlerdir. Bu eserlerden “birincisi olan Kül Tigin abidesini ağabeyi Bilge Kağan 732’de diktirmiş, ikincisi olan Bilge Kağan abidesini de ölümünden bir yıl sonra 735’te kendi oğlu olan kağan diktirmiştir. Üçüncü olarak verilen Tonyukuk abidesi ise 720-725 senelerinde kendisi tarafından dikilmiştir” (Ergin, 2006: XVI). Abidelerde Göktürkçe/Köktürkçe/Orhun Yazısı gibi isimler verilen yazı sistemi kullanılmıştır (Kafesoğlu, 2007: 335-337).

Kül Tigin Abidesinin güney yüzü Ahmet Bican Ercilasun’a göre başlangıçta sözlü kültür ortamında oluşturulmuş sözel bir icra iken, hemen akabinde yazılı kültür ortamına geçirilmiştir. Ercilasun, “Kül Tigin Yazıtı Bir Nutuk Metni midir?” başlıklı makalesinde bu duruma ilişkin iki ihtimalden bahseder. Bilge Kağan’ın kitabedeki sözleri nutuk olarak dile getirirken Yollug Tigin tarafından da kaydedilmesi ve ardından Bilge Kağan’ın bu metni okuyarak düzeltmeler yapmış olması birinci ihtimaldir. Bir diğer ihtimal ise Bilge Kağan’ın konuşması sırasında sözlerinin yazıya geçirildiğini bilmesi ve bu yüzden son satırlarda yer alan “Sözlerimi taş vurdurdum” ifadesine yer vermiş olmasıdır (Ercilasun, 1990: 38).

Ercilasun’un tespitlerinden hareketle söz konusu metin sözlü kültür ortamında icra edilmiş, icra anında veya sonrasında yazılı kültür ortamına geçirilmiş bir metin olarak düşünülmekte, metnin icracısı da Bilge Kağan olarak kabul edilerek, değerlendirmeler buna göre yani kağanın ağzından sözlü kültür ortamında icra edilmiş bir metin üzerinden yapılmaktadır.

Yapmış olduğumuz çalışmada Muharrem Ergin’in okuması esas alınmıştır. Çalışmanın sonuna incelenen metnin Muharrem Ergin tarafından günümüz Türkçesine aktarılması hali de eklenmiştir.

İnceleme

Yöneten-yönetilen ilişkisinde yönetenin yönetilen üzerinde hâkimiyet kurabilmesinin temel koşulu, yönetileni ikna edebilmesidir. Bu ikna sürecinde fiziksel

güç, baskı gibi unsurların yanında iknanın göreceli olarak uzun süreli olmasında ve yönetilen tarafından içselleştirilmesinde, sürecin başarıya ulaşmasını sağlayacak unsurlar önem taşımaktadır. Bu unsurlardan Aristo'nun ethos, pathos ve logos şeklinde tanımladığı nitelikler temelinde incelenen metne bakıldığında, metinde Bilge Kağan'ın mevcut ve gelecekteki Türk milletini geçmişteki hataları tekrar etmeme yönünde uyardığı, tekrar ederlerse yine benzer sonuçlarla karşılaşacaklarına ilişkin ikna etmeye çalıştığı görülmektedir. Bilge Kağan, bunu yaparken toplumun hem mantığına hem de duygularına hitap etmektedir. Metnin bağlamı içerisinde düşünüldüğünde mevcutta hâkimiyeti sağlamış, otoritesini kurmuş olan kağanın hali hazırdaki konumunu güçlendirmekten öte toplumu istediği konularda ikna etmeye, bu iknanın uzun süreli ve içselleştirilmiş bir şekilde gerçekleşmesine çalıştığı görülmektedir.

Metin, Bilge Kağan'ın kendisini tanıttığı, kim olduğunu açıkladığı, “ben kimim ya da sen kimsin” sorularına yanıt olarak düşünülebilecek bir cümle ile “*Tengri teg tengride bolmuş Türk Bilge kagan bu ödke olurtum.*” cümlesiyle başlamaktadır. Muharrem Ergin bu cümleyi “*Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum.*” şeklinde günümüz Türkçesine aktarmıştır. Cümleyi Tanrı tarafından tanrısal güç almış (kut almış) Türk Bilge Kağanı olarak bu zamana hükmettim, bu zamanda hükümdar oldum şeklinde yorumlamak da mümkündür. Bu noktada metne “Sözü edilen bu zaman hangi zamandır, bu zamanın özellikleri nelerdir, bu zamanda neler olmuştur, zamana hükmetmek mümkün müdür, kağan neden tanrıdan güç/kut alarak zamana oturup hükmedebiliyor” soruları sorulabilir. Bu soruların cevapları aynı zamanda Bilge Kağan'ın kim olduğu ve söz konusu konuşmayı yapmaya ilişkin yeterlilikleri hakkında da bilgi vereceğinden önem taşımaktadır.

Tarihi kaynaklara göre Bilge Kağan 716 ile 734 yılları arasında hüküm sürmüştür, haliyle sözü edilen yani Bilge Kağan'ın hükümdar olarak oturduğu zaman da bu tarihler arasındaki zamandır. Abidedeki “... *Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum.*” sözleri de Bilge Kağan'ın hükümdarlığının kaynaklarını belirtmektedir. Bilge Kağan Tanrı'dan kut alarak ve kendi yetkinliğiyle kağan olmuştur. Bu ifadeler Bilge Kağan'ın kağanlığının meşruluğunu göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü Türk töresinde hükümdarlık Tanrısal bir güçtür ve kişi Tanrıdan aldığı yetki, kut ile devleti Tanrı adına yönetme hakkına sahip olabilmektedir (Yıldırım 1998: 102, Koç 2015: 329).

Zamana hükmetmek; sözü edilen zaman diliminde hâkimiyet kurmak, sözünü geçirmek anlamlarında kullanılan bir kalıptır ve Türk kültürü açısından bakıldığında mitolojiden tarihe Oğuz Kağan, Bilge Kağan, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Mustafa Kemal Atatürk gibi pek çok kişinin “zamana hükmetti” şeklinde nitelendirildiği görülmektedir. Metnin belirttiğine göre de Bilge Kağan içerisinde bulunduğu zamana hükmetmiştir.

Bilge Kağan'ın bu ifadeleri Aristo'nun ikna konusunda ilk dikkat çektiği husus olan ethosla örtüşmekte, Bilge Kağan'ın kendi yetkinlik, güç ve liderlik vasıflarını konuşmasının başında ifade ederek hem otoritesini ilahi bir güce da-

yandırdığı hem de dinleyici/okuyucu üzerinde üstünlük kurarak etkili olmayı amaçladığı görülmektedir.

Metne söz konusu zamanın özellikleri nelerdir, bu zamanda neler olmuştur diye sorduğumuzda iki zaman diliminden söz edildiğini görmekteyiz. Bunlardan ilki Bilge Kağan'ın tahta çıktığı zaman halkının dağınık ve söz dinlemez olduğunu belirterek "... kağanının sözünü almadan her yere gittin. Hep orda mahvoldun, yok edildin. Orda, geri kalanıyla her yere zayıflayarak, öterek yürüyordun." ifadeleri ile halkının geçmişteki durumundan söz ettiği zamanı kapsayan bölümdür ve bu zaman diliminde Türk milleti dağınık, başboştur. Bu zamandan Türk milletinin başarılı, güçlü olduğu zamana geçiş ilahi bir güçle ve kağanın kendi özellikleri ile sağlanmıştır. Bu zamanda olanlar ise "... Aç fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım... Doğuda gün doğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tabidir. Bunca milleti düzene soktum..." ifadeleri ile metinde yer almaktadır.

Metindeki bu ifadeler pathos bağlamında değerlendirilmeye uygundur. Bilge Kağan, hitap ettiği topluma geçmişten örnekler verip sonrasında onlar için neler yaptığını anlatıp, bu çabası neticesinde toplumun kötü durumdan iyi duruma geçiş sağlayabildiğini söyleyerek bir bakıma hitap ettiği toplumun duygularına seslenmektedir. Bahse konu durumdan bu günlere benim sayemde, benim gücümle geldiniz, bunları ben başardım diyerek örtük bir ifade ile ben olmasam başaramaz, yok olurdu, sizin için yaptıklarımın kıymetini bilin, demektedir. Bu ifade ve anlamlar toplumun kağanına karşı duygusal bir bağ geliştirmesine, ona itaat etmesine, onun sözünü dinlemesine teşvik edici nitelikler taşımaktadır ve bütün bunlar pathos kavramına uygun olarak toplumu ikna etme çabasıdır.

Konuşma, "*Şimdiki Türk milleti, beyleri, bu zamanda itaat eden beyler olarak mı yanılacaksınız?*" sözleriyle devam etmektedir. Bu zaman nasıl bir zamandır ki Türk milleti ve beylerinin hele ki bu zamanda itaat eden beylerin yanılması sorgulama sebebi olmuştur sorusunu metne yöneltmek yerinde olacaktır.

Burada sözü edilen zaman Bilge Kağan'ın aç fakir milleti doyurup toplayıp, düzene koyduğu, hüküm sürdüğü zaman olmasından da öte bir zamandır. Bilge Kağan bu zamanda halkını uyarmak için bengü taş diktirmiş, onlara nasihatlerde bulunmuş, geçmişte başarısız olmalarının nedenlerini anlatmış, şimdi nasıl güçlü olduklarını açıklamış, gelecekte nasıl güçlü kalabileceklerini bildirmiştir. Bir bakıma kağan olarak konuşmayı yaptığı zamana kadar geçen süreyi özetlemiş, hesap vermiş ve kağanlığın ona verdiği güç ve bilgi ile gelecek için de halkına yol göstermiştir. Haliyle bu zamana ermiş olan Türk milletinin ve beylerinin gelecekte yanılma ihtimalleri olumsuz bir şekilde sorgulanmış ve bir diğer deyişle "Siz benim hükümdar olduğum bu zamanda yaşayıp, benim nasihatlerimi duyup, verdiğim bilgilere ulaştıktan sonra yanılacak mısınız? Yanılmayın, hata yapmayın, yoksa yok olursunuz" şeklinde bir anlam yükleyerek soru cümlesiyle uyarıda bulunmuştur.

Bilge Kağan burada yine toplumun mantığından ziyade duygularına seslenerek ben sizin için bunları yapmışken siz yanılırsanız yanlış yapmış olursunuz diye-

rek toplumu uyarmakta, onların yanılmasını engellemek için de yine duyguları kullanmaktadır.

Ayrıca bu cümlede sözü edilen Türk milletini ve beylerini sadece anlatıyı o zamanda dinleyenler olarak anlamak da eksik bir yorumdur. Bu metin bir kağanın nutku olduğuna, üstelik ebedi olarak kalması için bir taşa kaydedildiğine göre nasıl ki sadece icra edildiği zamana hitap etmiyorsa aynı şekilde hitap ettiği dinleyici/okuyucu kitlesi de sadece o anları kapsamıyor, oluşturulduğu andan itibaren var olan ve olacak tüm Türk milletine, beylerine hitap ediyor demektir. Böylelikle Bilge Kağan'ın kendisinden sonra gelecek Türk milletine de bir uyarıda bulunduğunu, onları yanılmamaları konusunda ikna etmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Metindeki fiil çekimleri de anlatıcının kağan, dinleyici/okuyucunun o an olan ve sonraki zamanda gelecekler olduğunu, anlatının amacının kağan olarak hesap verme, mevcudu bildirme, gelecekle ilgili ikazlarda bulunma olduğunu göstermektedir. Metindeki fiiller kiplerine göre incelendiğinde “*eşidgil (işitin), tıngla (dinle), eşid (işit), eşiding (işitin)*” gibi emir kipleriyle çekimlenmiş fiiller (Şanlı, 1997:237-244) ile “*ölsiking (öleceksin), ölsikig (öleceksin), ölteçi sen (öleceksin), olurtaçı sen (oturacaksın), yangıltaçı siz (yanılacaksınız)*” gibi gelecek zaman kiplerinde çekimlenmiş fiillerin çokluğu, anlatıcının sadece anlatı ortamındaki dinleyicilere mevcudu bildirmek için değil gelecek zamana da sözlerinin ulaşması amacını taşıdığını göstermektedir. Çünkü emir kipi ve gelecek zaman kipi şimdi ve sonrası için geçerli olan kiplerdir ve kesinlik anlamlarına da sahiptirler. Bu kesinlik anlamı aynı zamanda bilme fiiliyle de doğrudan ilgilidir. Bilge Kağan, kağanlığın kendisine verdiği güç ile geçmişini bilip şimdi ve gelecek hakkında toplumu uyarmaktadır. Bu uyarıyı yapmak için de bilgisini devreye sokarak toplumun mantığına seslenip geçmişte şu hataları yaptığın için yok oldun, ben seni toparlayıp var ettim, ama sen benden sonra, gelecekte de aynı hataları yaparsan yine yok olacaksın şeklinde bir mantıkla; benzer koşullarda benzer sebepler benzer sonuçları doğurur önermesiyle, toplumu akli yolla ikna etmeye çalışmıştır. Bu da logos olarak değerlendirmeye uygundur.

Değerlendirme ve Sonuç

İncelenen metin Orhun Abidelerinden Kül Tigin Abidesinin güney yüzüdür. Abidenin güney yüzünde on üç satır vardır. Bu on üç satırlık metin geçmişten çıkarılan derslerin geleceğe intikaline bir aracı olarak kullanılmıştır. Bilge Kağan hitap ettiği zamandaki topluma ve sonrasında gelecek insanlara ikna edici bir dil kullanarak uyarılarda bulunmuş, nasihatler vermiştir. Metnin anlatıcısı olan Bilge Kağan sözlerine Tanrıdan aldığı güç ile Tanrı adına içerisinde bulunulan zamana oturduğunu bildirerek başlamıştır. Bilge Kağan'ın Tanrıdan kut/güç olarak zamana hükmettiğini bildirmesi Türk kağan olma sürecinin bir gereğidir. Bu durum millet içerisinde birliğin sağlanması, kağanın halkına hükmetmesini kolaylaştırması, halkın da kağanın buyruklarına uymasını, ona itaat etmesini sağlaması gibi işlevlere sahiptir. Tüm bunlar Bilge Kağan'ın ikna sürecinde ethosu devreye sokarak ikna sürecinin ilk adımını başarıyla uyguladığını göstermektedir.

Bilge Kağan'ın metinde kağanlığa geldiği zamanda halkın içerisinde bulunduğu durumu, kağan olarak yaptıklarını anlatıp toplumun duygularına hitap etmesi pathos kavramıyla uyumludur.

Kağan'ın, halkının kendi sözlerini dinlerse ya da dinlemezse gelecekte karşılaşacağı durumları anlatması, bir bakıma Türk milletinin biyografisini sunması, gelecek hakkında öngörülerde bulunması pathos yanında bilgiyi, logosu, kullanarak toplumu kendisinin tehlike olarak gördüğü unsur ve davranışlardan uzak durmaya, önerilerini dinlemeye ikna etme girişimleridir.

Tüm bunlar ışığında söz konusu metnin hitabet sanatının ideal bir örneği olduğunu ve Türk dili, Türk tarihi, halkbilimi gibi alanların yanında diplomasi dili, halkla ilişkiler, iletişim ve ikna alanlarında da değerlendirilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

1. Ercilasun, A.B. (1990). Kül Tigin Yazıtı Bir Nutuk Metni midir?, *Türk Dili Dergisi*.
2. Ergin, M. (2006). Orhun Abideleri, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
3. <https://www.academia.edu/search?utf8=%E2%9C%93&q=aristoteles+ve+retorik>, Erişim Tarihi: 30.10.2020.
4. Kafesoğlu, İ. (2007). Türk Milli Kültürü, İstanbul: Ötüken.
5. Koç, Y. (2015). "Eski Türklerde Töre ve Hukuk", *Türk Kültürü El Kitabı*, Ed. İhsan Çapcıoğlu- Hayati Beşirli, Ankara, Grafiker Yayınları, 327-340.
6. Şanlı, C. (1997). Göktürk Yazıtlarında Emir Kipinin Kullanış Şekilleri, Cümlelerdeki Durumları ve Anlam Yükleri, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Cilt 45.
7. URL-1: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 30.10.2020.
8. URL-2: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/31036/mod_resource/content/1/Etik%20nedir.pdfErişim Tarihi: 30.10.2020.
9. URL-3: Koçak, Ş. (2013). "Aristoteles ve Retorik".
10. Yıldırım, D. (1998). *Türk Bitiği*, Ankara, Akçağ Yayınları.
11. Zafer, S. (2017). "Üç İkna Kanıtı ve Reklamda Kullanımı", *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, WPS No/63/2017.

Назихан Четин (Турция)

Чтение южной стороны памятника «Кюль Тигин» с опорой на риторический треугольник

Резюме

Предметом данного исследования является изучение и оценка согласно риторическому треугольнику Аристотеля южной стороны одного из орхонских памятников – «Кюль Тигин», имеющего важное значение в истории турецкой культуры. Во

вводной части дается обоснование работы, в следующих двух частях – информация о трояком подходе Аристотеля и изучаемом памятнике. В разделе обзора посредством вопросов к тексту, основанных на этом подходе, текст оценивается с точки зрения исполнителя, среды исполнения, времени выполнения, реципиентов, их положения и уровня знаний рассказчика. В рассматриваемом тексте было видно, что рассказчик осознавал свои собственные способности, знал прошлое и делал предложения и предупреждения в отношении настоящего и будущего, представляя примеры из прошлого, пытался убедить слушателя, обращаясь к его логике и чувствам.

Проведенный анализ позволил интерпретировать текст как идеальный образец ораторского искусства. С этой точки зрения данный текст может оцениваться в качестве образца во многих различных областях, таких как турецкий язык, турецкий фольклор, турецкая история, а также ораторское искусство, связи с общественностью, коммуникация и дипломатия.

Ключевые слова: *орхонские памятники, риторический треугольник, коммуникация, убеждение, язык.*

Nagihan Chetin (Turkey)

Rhetorical triangle based reading of the southern side of the Kul Tigin Monument

Abstract

The subject of this study is the examination and the evaluation of the southern side of the Kul Tigin Monument of the Orhun Inscriptions, which is significant in Turkish cultural history in many aspects, with regard to the Aristotle's rhetorical triangle.

The introduction and the following two chapters present persuasion, Aristotle's triangle and the inspected monument, respectively. In the examination chapter, the text is evaluated with respect to the performer, the setting and the time of the performance, the addressee, the circumstances of the addressee and the knowledge of the narrator by asking questions to the text with reference to the triangle. It is concluded that the narrator of the text is aware of its qualifications, possesses knowledge about and presents examples from the past and makes suggestions and warnings for the future; tries to persuade the audience by appealing to their reason and to their emotions.

The examination enables the text to be interpreted as an ideal example of the art of rhetoric. From this point of view, the text is considered as exemplary in numerous fields such as Turkish language, Turkish ethnology, Turkish history and rhetoric, public relations, communication and diplomacy.

Keywords: *Orhun Inscriptions, rhetorical triangle, persuasion, communication, language.*